

şubesinin biriyle giderilir. Mesela, yalan, gıybet ve iftira gibi lisana aittir. Akıl "bunlar şeriata aykırıdır" diyerek ruh-u sultanı uyandır. O hükmü lisana havale eder. Geriye bırakır. Eğer nefs-i natika aklın uyarısını kabul etmezse, emmareye düşer.

Görmek için göze, işitmek için kulağa, tutmak için ele, tatmak için damağa emreder. vs. vs. Eğer havatır akaide ait, yani: Kul fiilinin failidir, yahut fiilinde başkası tarafından cebirdedir, yahut hilafet Ali'nin diyen, sahabeye söğüp hakaret eden havatır, şeytanîdir.

Bu havatır lisana geldiğinde, söyleyeni siccine sokar. Eğer havatır sırf uhrevi olarak gelirse, Kur'an okumak, zikretmek, salavat ve evrad okumak gibi, melekîdir. Söyleyeni illiyûna uruç ettirip ebedi hayatına lisan sebep olur.

İlahi havatır peygamberlere vahiydir, büyük evliyaya ilhamdır. Bu havatıra akıl emredici değildir.

لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ (lâ tüharrrik bihî lisâneke lite'celebihî inne aleynâ cem'ahû ve gur'ânehû)

"Habibim, benden gelen havatır-ı ilahiyeyi hıfızla lisanını hareket ettirmekle acele etme. Hafızaya havale etme. Biz senin kalbinde sabit kılabiliriz. Sonra lisanınla halka tebliğ eyle." Kıyame 16,17.

"كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا" (külle mâ dehale aleyhâ zekeriyyel mihrâbe vecede indehâ rızgan gâle yâ meryemü ennâ leki hâzâ)

Zekeriya onun yanına, mabede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Meryem, bu sana nereden geliyor" der, O da bu Allah tarafından. Allah dilediğininie sayısız rızık verir derdi. Al-i Imran -37

Yirmidördüncü hadis

أُذِنَ لِي أَنْ أُحَدِّثَ عَنْ مَلِكٍ مِنْ حَمَلَةِ الْعَرْشِ رِجَاهُ فِي الْأَرْضِ السُّفْلَى وَ عَلَى قَرْنِهِ الْعَرْشُ وَ بَيْنَ شَحْمَةِ أُذُنِهِ وَ عَاتِقِهِ خَفَقَانُ الطَّيْرِ سَبْعُمِائَةَ عَامٍ يَقُولُ ذَلِكَ الْمَلِكُ سُبْحَانَكَ حَيْثُ كُنْتُ

(üzine lî en uhaddise an melekin min hamelatil arşi riçlâhü fil arzis süflâ ve alâ gârnihil arşu ve beyne şahmeti üznihi ve âtiğihî hafagânüt tayri seb'u mieti âmin yegülû zâlikel melekü sübhâneke haysü küntü)

Yani "Cenab-ı Allah tarafından bana hamele-i arştan bir meleğin büyüklüğünü ümmetime haber vermeme izin verildi. O meleğin ayakları yedi kat yerde, boynuzları üzerinde arş, kulağının yumuşağından koltuğuna kadar mesafeyi bir kuş kanatlarını açıp daima uçmakta devam etse, yediyüz senede aşar. Bu meleğin tesbihi سُبْحَانَكَ حَيْثُ كُنْتُ = seni mekandan ve cihetlerden tenzih, celal ve cemal sıfatlarını tavsif ederim"dir". Ebu Davud Süneni . Bu melekten murat İsrâfildir. Vücudunun büyüklüğünü sen hesapla. Cenab-ı Hakkın bundan büyük melekleri vardır ki , bütün alemi bir lokmada yutar. Allah teala buyurdu:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ إِنَّ فِي هَذَا
لِبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

(velegad ketebnâ fizzebûri min ba'dizzikri ennel arda yerisuhâ ibâdiyes salihûne inne fi hâze lebelagğan li gavmin âbidîne ve mâ erselnâke illâ rahmetenlil âlemîne) Yani "yeryüzüne tamamen tevhid ve adaletle varis rasûlullahın soyundan mehdi olacağını, Kur'an ve levh-i mahfuz kitabından sonra Zeburda beyan ettik. Abidler için bu açık bir tebliğdir. Habibim seni alemlere rahmet için gönderdim." Enbiya 15,17

Bu hadisi şerif-in esrarı :

Şimdi bu büyüklükle muttasıf olan hazret-i İsrafil hakikat-i Muhammediyenin kalbinin nurundan yaratılmıştır. Ademin kalbine üflenen hayat, ve şu anda yaşadığımız nefesler, ve alemi yok etmek için nefesini cümleten İsrafil surunda mevcut olan ruhlar cesetlerini bulur. Kalb-i Muhammedi hayata mazhar olup, asıldır. İsrafil fer'idir. Zat-ı ahadiyyet nefesten münezze, ganiyyun anil-alemindir. Şimdi hakikat-i Muhammediyye ferd-i kamil ve insan-ı ekmeldir. Kutb-u azam olup felekler vücudunda **مِنْ أَوْلَاهِ إِلَى آخِرِهِ** (min evvelihî ilâ âhirihî) "başından sonuna" onun üzerinde devr ve tavaf eder. Asıl ismi Muhammed, künyesi Ebul-kasım, vasfı Abdullah, lakabı Şemsüddin, şanında vücud unsuru itibariyle **وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ** (ve inneke le alâ hulukin azîmin) Kalem-4, "Muhakkak sen büyük bir ahlak üzeresin" buyurulmuştur.

Diğer peygamberler insan-ı kamildir. Her peygamberde o peygamberin ismiyle isimlenir. Mesela hazreti Ademden

kendi vücuduna gelinceye kadar peygamberlerin ismiyle isimlenmiştir.

"Erdi İbrahim u İsmail hem / Söz uzanur ger kalanın der isem. İşbu resmile müselsel muttasıl / Ta olunca Mustafaya müntakil. Geldi çün ol rahmeten lil'alemin / Kaldı nur onda karar kıldı hemin" kasidesiyle mevlid sahibi Süleyman Dede hakikati bize beyan buyurmuştur.

Sonra kendinden sonra gelen imamlar da ve piran da onun nurudur. Mesela Şeyh Şibli tilmizine **أَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ** (eşhedü ennî rasûlullâhi) tilmizi keşif sahibi olduğundan (eşhedü enneke rasûlullâhi) dedi.

Ki her kamil variste o ise de naiben Muhammed rasûlullahdır. Edeben tesmiye olunmaz.

İkinci nefhada yine hakikat-i Muhammediyyedir. Diğer vücudların zuhuruna insan-ı kamil denir. Ariflerin tasavvufta fena fişşeyh, fena firrasûl, fena fillah sözlerinin esrarı, salik oniki hayvaniyyet sıfatından soyunup, kendini şeyhi suretinde görür. Şeyh de kendisini rasûl suretinde görür. Hazret-i rasul de ahadiyyet mertebesinde fani olup, zatullah kendi suretinde vahıdiyyetini görür. Sakın bu sözlerde tenasuh itikadı yoktur. Seyyid Abdülkerim Cîlî insan-ı kamil kitabında tasrih buyurmuştur.

Şimdi hakikat-i Muhammediyye olan insan-ı ekmel nuru zatından yaratılmış olup, bütün kainat onun nurundan yaratılmıştır. Hakkın arş-ı azamı olup, zatı, sıfatları ve isimleri, alemlerin iktizası nisbetinde zuhur etmiştir. Onun

(ve وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةَ : hakiki arşını kıyas için : yehmilu arşe rabbike fevgahüm yevme izin semâniyeh) Hakka-17 "O gün rabbinin arşını bunların da üstünde sekiz melek yüklenir" ayetinin işaretiyle hakikat-i Muhammediyyenin sekizyüzü vardır :

1-Kalb-i Muhammedî : Onun nurundan İsrail yaratılmış.

2-Akıldır : Aklın nurundan Cebrail yaratılmıştır.

3-Vehm-i Muhammedî : Vehminin nurundan Azrail.

4-Himmet-i Muhammedî : Himmetinin nurundan Mikail,

5-Fikr-i Muhammedî : Âlîn melekleri fikrinin nurundandır.

6-Hayal-i Muhammedî : Hayalin nurundan bütün alemin

heyulası ki, eşyanın hakikatlerinin aslıdır.

7-Ruh-u azam: Ruhların hakikatleri ruhunun nurundandır.

8-Suret-i Muhammedî: Cennet ve cehennem suretinin nurundan yaratılmıştır.

Bunların tafsilî diğer hadislerde beyan olunacaktır.

Yirmibeşinci hadis

أَرْوَاحُ الْمُؤْمِنِينَ فِي أَجْوَابِ طَيْرٍ خُضِرٍ تَعْلُقُ فِي شَجَرَةِ
الْجَنَّةِ حَتَّى يَرُدَّهَا اللَّهُ إِلَى أَجْسَادِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(ervâhul mü'minîne fi ecvâfi tayrin hudrin ta'lûgu fi şeceratil cenneti hattâ yeruddehellâhü ilâ ecsâdihâ yevmel gıyâmeti)

Yani "Mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların karnına girip kıyamet gününde cesetlerine reddoluncaya kadar cennet ağaçlarının meyvelerini yerler."

Taberani Mucemul-kebir C 19 No: 133

Bu hadis-i şerifin esrarı: Allah teala buyurdu :

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
lehû kalbun)

Yani "Kur'anın hakikat manasını idrak eden insan-ı kamillerdir." Kaf-37. Bunlar himmetlerini, مِنْ عُدْوَةِ الدُّنْيَا

(min udvetiddünyâ) = dünya işlerinden إِلَى عُدْوَةِ الْقُصْوَى (ilâ udvetil gusvâ) = hakikatler ve batınlar işine sarfederler.

Bunlar beş hazeratın devvarları olup, çeşitli şekilleri labis olarak cennet meyveleriyle cesetsiz nimetlenirler. Gah melekûtta gah dünyada kayıtsız seyrân ederler. Bunlar muhakkıklardır ki, isimlerin ve sıfatların küllisine kalbleri mukabildir. İsimlerin cüz'iyeti ve mukayyeden mutlakıyyete urûç edip, bunlara zatiyyûn evliyası denir.

Çünkü kalbin mukayyed olarak dört yüzü vardır. Üst, alt, sağ ve sol. Kalb nuruyla üste bakan arifler, sıfatiyyûn evliyasıdır. Alta süfliye bakanlar, dünya ehlidir. Sağa bakanlar, ebrar ve abidlerdir. Sola bakanlar, nefis cihetidir. Şimdi hayvanî ruhun muvakkat bekası, gıdası; müdebbiri o da Mikailin hükmündedir. Kalbe gelen niyyet-i nefis İsraildendir. Aklımız Cebraildendir. Kalbin ğarîzî harareti Azraildendir. Dünya hayatımızın sonunda vücud unsurumuz toprak olup mikailiyete teslim, ğarîzî hararetimiz olan ruh-u hayvan Azraile, aklımız Cebraile, nefsimiz İsraille teslim olur.

İkinci nefhada ruh ve ceset birlikte haşrolunup

فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ (feriğun fil cenneti ve ferigun fissaîri) Şura-7 "insanların bir bölümü cennette bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir" emr-i celiliyle ebedi hayata nail olacağız.

Şimdi bu dört vasıtasıyla afaktan enfüse, enfüsten afaka daima gelen gelir.

Sofiyye lisanında ye'cüc me'cüc şakî insanların aldığı nefestir.

Şimdi kalbin aynası alemdir. Aynanın yüzü ayine olduğu gibi kalb-i kamil kendisini alemde görür. Kalbin genişliği üç çeşittir: Kalb asıl, alem fer'idir.

1-Marifetullah kemaliyle arif olan ancak kesretde vahdeti görür. Diğer mahlukat ancak rabb-i hasını bilir. Marifeti cüz'idir. Arifin kalbinin marifeti küllî, isimlerini arif olması hasebiyle hakka marifeti küllîdir.

Aleyhisselam Efendimiz buyurdu:

إِنَّ قُلُوبَ ابْنِ آدَمَ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ

(inne gulûbebne âdeme beyne ısbeyni min asâbiır rahmâ-ni yûğallibuhâ keyfe yeşâu) "Ademoğlunun kalbleri rahmanın iki parmağı arasındadır. Dilediği gibi tasarruf eder." Parmağı demek kahr ve lutuf isimleridir ki eşyadan müteessir olmaz. Bu makamda Niyazi :

"Kahr u lutfu şey-i vahid bilmeyen çekti azap,

Ol azaptan kurtulan sultanlar anlar bizi "

Bu makamda gelen havadır haktır. Cin ve şeytanın tesiri yoktur.

2-Kalbin ikinci derecede genişliği: Kalb-i Vasi', Cenab-ı Hakkın cemal ve celal sıfatlarını keşfen, şuhuden muttali' olur. Bu makamda Hazret-i Rasûl: اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ لَذَّةَ الشُّهُودِ (allâhümme innî eselüke lezzeteş şühûdi) Yani " Ya rabbi senden şühud lezzetini isterim." buyurmuştur. Mesela Cenab-ı Hakkın hayat sıfatı, bütün yaratıkların İsrail vasıtasıyla seyranını bilir. İlim sıfatında, kader sırtından levh-ı mahfuza gelen ilim ve marifetleri cebrailiyet vasıtasıyla müşahede eder. Kudret sıfatının müşahedesi, bu aleme lazım olan gıdaları mikailiyet vasıtasıyla gönderilmesini, irade sıfatı, bu alemde hayvanî hayatın ölümünü azrailiyet vasıtasıyla müşahede eder.

3- İnsan-ı kamilin bütün isimler ve sıfatlarla mütehakkık olup zatın halifesi ve kainatın halifesi olmasıyla insan-ı ekmel olup ahadiyyet aynı mazharıdır.

مَا وَسَعَيْتِىْ اَرْضِىْ وَلَا سَمَانِىْ وَلَكِنْ وَسَعَيْتِىْ قَلْبُ مُؤْمِنٍ تَتَى نَبِىُّ (mâ vesianî arzî velâ semâî velâkin vesianî galbü mü'minin tagıyyin nagıyyin) bu insan-ı ekmel hakkındadır.

Bu üç mertebede havadır ilahidir.

فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَسَمَّ وَجْهَ اللّٰهِ (feeynemâ tüvellû fesemme

vechullâhi) Bakara 115

" nereye dönerseniz, Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Fakat (sümme gaset *ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْرَةً* gulûbüküm min ba'di zâlike fehiye kel hicâratı ev eşeddü gasveten) Bakara-74 "ne varki, bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı, artık kalpleriniz taş gibi ya da daha katıdır" insan-ı hayvanî hakkındadır. Daima kabir azabı olan nefis ve şeytan havatırından kurtulamaz. *الْمَيَادُ بِاللَّهِ*. (el iyâzu billâhi)

Şimdi insan-ı kamil, hazreti İbrahim gibi İsrafil ve Cebaril, Mikail ve Azraile vasıta etmeyerek " *حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ* " (hasbiyellâhü ve ni'mel vekil) der.

Yirmialtıncı hadis

أَرْبَعُ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَمَا عَلَيْكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا: صِدْقُ
الْحَدِيثِ وَحِفْظُ الْأَمَانَةِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَعِفَّةُ مَطْعَمِ

(erbaun iza küne fike fema aleyke ma fâteke mined-dünya: sıdzul- emaneti ve husnul- hulukı ve ifeetü mat'amin)

Yani "Dört haslet sende bulunursa, dünyaca kaybedilen meta' sana tesir etmez:

- 1-Doğru söylemek,
- 2-İlahi emanet olan azalarını meşru olmayan şeyden korumak,
- 3-Güzel ahlak,
- 4-Kazandığı yiyeceğin yeri temiz olmak."

Ziraat, ticaret, sanat, yazı olsun. Buhari ilim babı No: 41 Müslim - İman bölümü No: 394 Kenzül-ummal C 15 No : 43413

Allah teala buyurdu :

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

(fekülü mimma razekakümüllahü halalen tayyiben veşkürü ni'metellahi in küntüm iyyahü ta'büdün) "Ey mü'minler, cenab-ı Allahın verdiği rızıktan halal ve tayyibi yiyin. Eğer Allah tamamıyla kulluk yapmak isterseniz verdiği nimetlere şükreidin." Bakara-172

Şimdi helal rızık hibe olunan mal ve miras maldır.

Tayyib ise, kendi eliyle kazandığı helaldan yemesidir.

Şimdi ruh sahiplerine gelen erzakın taksim memuru Mikail aleyhisselamdır. O da hakikat-i Muhammediyyenin himmetinin nurundan yaratılmıştır.

" فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ "

(fesübhanellezi biyedihî melekûtü külli şey'in ve ileyhi türceûn) yani " O zat-ı ilahiye, zatını tenzih ve sıfatını tavsif ederek her şeyin melekutu kudret elindedir. Yine ona rucu' eder." Yaşin 83.

Şimdi melekut alemi dört büyük deryadır : Mikailiyet, unsurların toprağından ortaya çıkan bitkilerin müekkelidir. Cebrailiyet suyun, Azrailiyet ateşin, İsrailiyet havanın müekkelleridir. Bunların tasarrufu, misal aleminden toprağın kuruluşuna, suyun rutubetine, ateşin hararetine, havanın soğukluğuna hakimlerdir.

İnsan vücudunda bunların cereyanı, menfaati celbetmek olan shevî kuvve, zararın def'i için gazap kuvvesidir.

Şimdi şeriat lisanında melek : "جِسْمٌ لَطِيفٌ نُورِيٌّ" (cismün latîfün nûriyyün) yani " O zat-ı ilahiye, görünmez latif bir nuri cisimdir. Hakikat lisanında kuvvettir".

Hakikat ehli bir santimetrede beş milyon alyuvarlar ki celb-i menfaatir, beşbin akyuvarlar ki def'i mazarrattır. وَمَا

يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ (vema ya'lemü cünûde rabbike illâhüve)

Müddessir-31 "rabbinin ordularını kendinden başkası bilmez" Bunlar yeryüzü melekleridir ki hayvani ruhun oniki şubesine gelen kuvve bunlardır.

Gıda tayyib ve helal olursa, yaptığımız ibadetler illiyyûna gider. Mesela namazda beş zahiri organ, beş batınî ki hiss-i müşterek hayalde okuyacağı kelimeleri hafızadan çıkarmak

için fikir, huzura durmak için şehvet, gazap ayakları, bu onikinin afakta hizmetini terk edip huzurullahda Allahuekber diyerek kulluğumuzu isbat farz oldu.

Eğer gıda haram olursa, bu oniki kuvveden hasıl fiiller cin ve şeytan olup sahibini siccine düşürür.

إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي سِجِّينَ وَإِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلِيَيْنَ (inne kitabel-füccari lefi siccînin ve inne kitabel-ebrari lefi illiyyîn) Mutaffifin 7,18 ayetleri şahittir. "doğrusu günahkarların yazısı muhakkak siccin'de olmaktadır." "and olsun iyilerin kitabı illiyyundadır."

Bu dört melek ithalat ve ihracat memurları olup unsurlar alemine sirayet ederler. Aldıkları kuvvet ceberruttandır. O da lahuttandır. O dört sıfat hakikat-i Muhammediyyeye mahsustur. Şimdi himmet-i Muhammedî ahadiyyet-i zatın nurundandır. Ondán tecelli eden nurlar ilahi huzurda durup her nur kendi nefsiyle meşguldür. Himmetin nuru zat-ı Hakla meşgul olup masıvayı terk etmiştir. Himmetin nuruna melekiyyet elbisesi giydirip ismine mikailiyet tesmiye buyurmuştur. "Vuslat ancak senin desturunladır". Müridlerin miracı, ariflerin burağı, vasılların meydanı, sabıkların köprüsü, muhakkıkların tenzihi, mukarreplerin ulviyyeti ancak himmet sahibinden gelir.

Şimdi himmet sahibinde üç sıfat mevcuttur :

1-Yakin-i kat'i: (ve bil-ahireti hümm yûkînün) Bakara -4 Ahirete de kesinke inanırlar .

2-Matlubunu tayin.

3-Harekat ve sekenat Allahtan olduğunu bilerek Allah ile matlubunu bilfiil istemek. Mesela mürekkep, kalem ve yazmak.

Yirmiyedinci hadis

أَفْضَلُ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا ذِكْرُ الْمَوْتِ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ
التَّفَكُّرُ فَمَنْ أَثْقَلَهُ ذِكْرُ الْمَوْتِ وَجَدَ قَبْرَهُ رَوْضَةً مِنْ
رِيَاضِ الْجَنَّةِ

(efdalüz-zühdi fiddünya zikrul-mevti ve efdalül-
ıbadetittefekküru, fe men eskalehû zikrul-mevti vecede
kabrahû ravdaten min rıyadıl-cenneti)

Yani " Dünyada zühdün afdalı ölümü hatırlamak,
ibadetin afdalı tefekkürdür. Kimin daima fikrinde,
zihninde ölümü hatırlama olursa, kabrini cennet
bahçelerinden bir bahçe bulur.Kenzü'l-ummal 15. Cilt
No : 43104 "

Allah teala buyurdu :

اللَّهُ يَتَوَقَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا
الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

(Allahü yetevffal- enfüse hîne mevtiha velletü lem temüt fi
menamihâ feyüksikülletü kadâ aleyhel-mevte ve yürsilül-ührâ
ilâ ecelin müsemmä) "Cenab-ı Allah ruhları kabzeder.
Uykuda da kabzeder. Eğer uyku halinde kabzolunan ruhun
müddeti tamam olduysa onu tutar, bedenine salmaz. Eğer
müddeti tamam olmadıysa, ecel-i müsemmasına kadar
bedenine salar." Zümer- 42.

1-Mürekkep yakini, 2-Kalem matlubu, 3-Yazmak salih
amelleri.

Şeyh-i Ekberin müridine " مَنْ طَلَبَ وَجَهْدَ وَجَدَ " (men talebe ve
cehede vecede) " kim ister gayret ederse elde eder, diyerek
hükümdarın kızına malik olmak sırf himmettir.

بِسْمِ رَبِّي وَضَعْتُ جَنِي وَبِكَ أَرْقَمُهُ أَنْ أَمْسِكْتَهَا فَارْحَمَهَا وَإِنْ أُرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا كَمَا تَحْفَظُ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ

(bismike rabbî veda'tü cenbî ve bike erfeuhu in emsektehâ ferhamhâ ve in erseltehâ fahfezha kemâ tahfezu ibadekes-salihîn)Bu hadis-i nebeviyyeyi İmam Ali (R.A) telkin buyurmuştur. Yani " Ya Ali, başını yatağa koyduğun vakitte söyle: Rabbim senin isminle koydum, yine senin isminle ecelim yetmemişse kaldırırım. Ruhumu sana teslim ediyorum. Ecelim geldiyse rahmetinle muamele et. Gelmediyse salih kullarını muhafaza ettiğin gibi muhafaza et. Korkulu yerlerde gezdirme."

Şimdi insan bedeninde iki ruh vardır: 1-Hayvanî ruh: Bedeni hareket ettirir. Gıdaya muhtaçtır. 2-İnsanî ruh ki, hayvanî ruh vasıtasıyla bedeni tedbir eder. Uyku aleminde bedenden çıkıp düşündüğü alemlerde seyrân eder. Ecel-i müsemması son bulmadıysa bedene gelip bedende tasarruf eder. Ölüm demek, hayvanî ruhun ölmesidir. İnsanî ruh, hayvanî ruh üzerinde, saadet ve şekaveti hasebiyle kabirde hayat bulur. Saîd ise illiyyînde, şakî ise siccînde haşire kadar hapistedir. Haşirde cesedi bina olduğunda insanî ruh vücuda girip, haşirden sonra cennet ehli cennete, cehennem ehli ateşe atılırlar.

Şimdi ariflerin, aşıkların ruhunu Allah kabzeder. Ebrarın ruhunu rahmet melekleri vasıtasıyla Azrail, şakilerin ruhunu azap melekleri vasıtasıyla yine Azrail kabzeder.

Şimdi hazret-i Azrail, hakikat-i Muhammediyyenin vehminin nurundan yaratılmıştır. Vehm-i Muhammedî ise zatullahın celalinin nurundan yaratılmıştır. Hazret-i Azraile

kahhar ismini giydirip ruhları kabza memur kıldı. İnsanın vücudunda vehim kuvvesi, akla, fikre, hayale, bütün hayvanî ruhun şubelerine galiptir. Adem'in yaratılması için yerin toprağından İsrail, Mikail, Cebrailin alamadığı toprağı Azrail kabzedip huzura getirmiştir.

Şimdi beden ikliminin sultanı nefsi-natikadır. Beden ikliminin oniki şubesinde tasarrufu hasebiyle emmaredir. Çünkü unsurların hükmüyle tasarrufu için aslında gafil ve cahildir. Gaflet uykusundan yarım uyunması levvamedir.

Kalbine hayır işlemek ilham olunursa mülhemedir. قَالَتْهَا

فَجُورًا وَتَقْوِيًا (feelhemeha fücûrahâ ve takvâhâ) Şems-8

"ona bir takım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene... " ayeti şahittir.

Mülhemeden kötü havatır da gelir. Fakat mutmaindede kötü havatır tamamıyla kaldırılıp, ruh-u sultan eserleri cesedinde zahir olursa tayy-i zaman, tayy-i mekan, gaybi ilimler, ledünniyye zahir olursa, nefsi-natika ruh-u sultan hükmünü alır. Bu kevnî ve ilmî kerametden de makam-ı kuddusiyyette evsaf-i ilahiyye ile sıfatlanıp isimlerin ve zatın hakikatleriyle tahakkuk eder. Zakir-mezkûr, arif-marûf ruh-u sultanın aslı hak olduğunu tamamıyla fehmeder.

Zatiyyûn evliyasından olur. Yunus Emre :

Beni bende demen bende değilem,

Bir ben vardır bende benden içeru" ve yine

Et ile deriye büründüm,

Yunus deyu göründüm"

"Benem evvel, daim baki,

Göründüm suret-i insan" diyerek, hakikati göstermiştir.

Hazreti Niyazi de bu makamda:

"Öyle sanurdum ayıryam,
Dost gayridir, ben gayrıyam,
Benden görüp işiteni,
Bildim ki ol canan imiş" buyurmuştur.

Şimdi zatın tecellisi, yaratıkların bir beldeden diğer beldeye seferi gibi değildir. Belki tevhid-i zat, aynanın hareketi, aynaya bakanın seferi gibidir. İnsan-ı kamilin kalbi zatın aynası olup, kalbin ve zatın hareketsiz oluşmasıdır.

وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ (ve nahnü akrabü ileyhi min hablil-verid) Kaf-16 "biz ona şah damarından daha yakınız" delildir. Şu halde ayna insan-ı kamil, aynada görünen haktr. Hulûlsüz ve ittihatsız güneşin aynada görünmesi, küllî cisim olan güneş, cüz'i olan aynadan görünmesi gibi. Haşa Cenab-ı Hakkın küh-ü zatı, alemlerden ganidir.

Yirmisekizinci hadis

أَكْثَرُ مَنْ يَمُوتُ مِنْ أُمَّتِي بَعْدَ قِضَاءِ اللَّهِ تَعَالَى وَ قَدْرِهِ
بِالْأَنْفُسِ يَعْغِي بِالْعَيْنِ

(ekseru men yemûtü min ümmetî ba'de kadaillahi teâlâ ve kaderihî bil-enfüsi yanî bil-ayni)

Yani "Allah tealanın kaza ve kaderinden sonra ümmetimin çoğunun ölümü göz değmesiyledir."
Kenzü'l-ummal c-6 no: 17663

İzah: Cenab-ı Hak benim ümmetime iman-ı yakın vermişken kaza ve kadere razı olmayıp eşyaya gaflet gözüyle bakmaları hasebiyle göz isabetine mübtela eder.

Bu hadis-i şerifin esrarı :

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

(maesabe min musibetin fil-ardı velâ fi enfüsiküm illâ fi kitâbin min kabli enraeha inne zalike alellahi yesîr likeylâ te'sev alâ mâ fateküm velâ tefrahû bimâ âtaküm vallahü la yuhubbü külle muhtalin fehûr)"ey insanlar, afakî ve enfüsî isabet eden musibet ve afetler, alem ve cisminiz yaratılmadan levh-i mahfuza yazılmıştır. Yakın ilmiyle biliniz ki benim size verdiğim servet ve zenginlik, sizin kazanmanız, korumanız ve tesirinizle asla ilişkisi

yoktur. Sizin malınız ve evladınızdan yok olan şeylerde önem vermemeniz ve gafletinizin bir tesiri yoktur. Şu halde hayırın inmesinin fevti ve şerrin inmesinde asla üzülmezin. Zira hepsi mukadderdir ve size gelen servet ve zenginliğe de kibir ve iftihar etmeyin." Hadid 22, 23.

" وَعَلَىٰ حَيْبَالِهِ وَعَلَىٰ حَيْبَالَاتِ أَهْلِ بَيْتِهِ " (ve ala hayalihî ve alâ hayalâti ehli beytihi)

Şimdi hayal alemi, heyula, alemlerin toplamıdır ki, aslı hakikat-i Muhammediyedir. İsimlerin ve eşyanın hakikatlerinden zahir olan şuûnat-ı ilahiyyedir.

Hz. Rasûl " النَّاسُ نِيَامٌ فَإِذَا مَاتُوا ابْتِغَاهُوا " (en-näsü niyamün feiza matû intebehû) "İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar" buyurmuşlardır. Ki şu görünen mahsûsatı uyku, uykuyu da hayal buyurmuşlardır. Dünyada her şahıs hayal ile mukayyettir. Dünya ehli maişet hayaliyle, ahiret ehli zevk-ı cennet hayaliyle kayıtlı olup, Allah ile huzurda olmadığından daima uykudadırlar. Berzah ehli, kabir aleminde kabirde olan cennet bahçeleriyle kayıtlıdır. Şakî ehli cehennem çukurlarıyla hayaldedir. Fakat dünya hayalinden bir derece uyanıktır. Sonra mahşer ehli de hesap ve azap hayalleriyle mukayyedir. Fakat kabir hayalinden bir derece uyanıktır. Sonra cennet ehli cennette cennet nimetleri ile hayaldedir. Ateş ehli cehennem azabıyla hayaldedir.

" وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ " (vemen kane fi hazihî aww'ma fehüve fil-ähireti a'mâ) İsra-72 bu dünyada ama olan ahirette de amadırlar. Dünyada hayal perdesini tevhid nuruyla keşfedenler, ahirette huzur maallahdadır. Ancak ademoğlu bu makamda uyanır, cemalullahı müşahede eder.

Nitekim hazret-i Musa: فَسَأَلَ لَأَهْلَهُ امْكُفُوا إِنِّي أَنتُ نَارًا (fekâle liehlihimeküsü innî ânestü naran) "Yani hazreti Musa ehline "Ben karşıda bir ateş görüyorum, size ondan bir parça getireyim" dediğinde o ağaçtan " إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاصْلَعْ نَعْلَيْكَ " (innî ene rabbüke fala' na'leyk) " sözünü işitti. "Ya Musa, dünya ve ahiret alakasını hayalinden çıkar. Mukaddes bir makamdasın" Hazreti Musa mukayyed olan ağaçtan sözü işitince rabbın mukayyed olmadığı itikadındaydı. Sonra: " إِنِّي أَنَا إِلَهُ إِلَّا أَنَا " (innî enellahü lailahe illa ene) "Ya Musa, bütün eşyada tecelli eden benim. Benden başka vücut yoktur." Ta ha 10, 12, 14.

Ancak zatımı kible edin. Şu halde kible ikidir: 1-Cesedin kiblesi Ka'be, 2-Ruhun kiblesi Allah'tır. " فَأَيُّمَا تَوَلَّوْا فَنُفُوسُكُمْ وَجْهَ اللَّهِ " (feeynema tüvellü fesemme vechullahi) " ruh kiblesidir. Sen ruhun kiblesini mahsûsat ve makulattan çıkar. Hakiki kibleye yönel. Bu makamda, Yunus Emre:

"Ehli dünya dünyada - Ehli ukba ukbada,
Her biri bir sevdada - Bana Allahım gerek"

Yirmidokuzuncu hadis

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا غَضِبَ عَلَى أُمَّةٍ لَمْ يُنْزِلْ بِهَا الْعَذَابَ
غَلَّتْ أَسْعَارُهَا وَاقْصُرَتْ أَعْمَارُهَا وَكَمْ تَرَبَّحُ تِجَارُهَا
وَ حُبِسَ عَنْهَا أَمْطَارُهَا وَكَمْ يَعْزِرُ أَنْهَارُهَا وَ سُلِّطَ عَلَيْهَا
أَشْرَارُهَا

(innellahe azze ve celle iza gadıbe ala ümmetin lem yünzil bihe l-azabe gallet es'aruha ve kasurat a'maruha ve lem terbah tüccaruha ve hubise anha emtaruha ve lem yazir enharuha ve süllita aleyha eşraruha)

Yani " Allah azze ve celle bir ümmete öfkelendiği vakit, onların ısyanları sebebiyle israil oğulları gibi suretleri domuz ve maymun suretine döndürülmekle zahiri azap olmaz.

Ancak gıdalarının pahasını yükseltmek, ömürleri kısa olarak kabzolanmak, tüccarı ticaretinin bereketini bulamaz. Zamanında yağmur yağması hapsolunur, nehirlerin suları azalır. Üzerlerine insanların şerhileri musallat olur." Camius-sağîr S-105 no: 1679 Bunlar bâtinî azaptır. Izdırap ve geçim darlığı ile hayatlarını mahvederler.

Bu hadis-i şerifin esrarı : Allah teala buyurdu :

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

(zaheral-fesadü fil-berri vel-bahri bima kesebet eydin-nasi)

Yani "Karada ve denizde ortaya çıkan fesad, kendi elleriyle kazandıkları masiyet ve günahlarıdır."Rum- 41.

Bu ayetler, bu hadisler kader sırrına aykırı değildir. İnsanların çoğu his ve akıllarını ve nefsi emmarelerini sarfederek tevhidin hakikatinden cahil ve gafil olup şeriatin hükümlerinden tecerrüd etmişlerdir.

Arifler ise kader sırrına muttali' olup, kahırdan üzüntü ve esef, lutfundan sevinç ve sürur etmezler.

Şimdi akıl mertebesinde " وَعَلَى عَقْلِهِ وَعَلَى عُقُولِ أَهْلِ بَيْتِهِ " (ve ala akliihî ve ala ukuli ehli beytihi) ile ahirihi ... buyurarak şeriat sırrını ve hükümlerini isbat etmiştir ki, hazret-i cem'dir. Şimdi akıl tasavvuf lisanında dört çeşittir: 1-Akl-ı evveldir. İlim sıfatının nurundan yaratılmıştır وَمَا وَالْقَلَمُ نَسْفُورُونَ (nun vel-kalemi vema yesturün) "nun" zat ildir ki ümmül-

kitaptır. وَالْقَلَمُ (vel-kalemi) kalem-i ala ki akl-ı evvel ilm-i zattan kalemin istidadı nisbetinde ilim almıştır. Akl-ı evvel imam-ı mübindir. Akl-ı evvelin levh-i mahfuza yazılışı kitab-ı mübindir. " أَوْلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ عَقْلِي " (ev-velü ma halakallahü aklî) "ilm-i ilahiyeden en evvel zuhur akıldır. Halkıyye hakikatlerinin ilahi hakikatlere en yakını, akl-ı evveldir.

2-Akl-ı kül: Akl-ı Muhammediyyenin nurundan yaratılmış olan Cebraildir. Doğru bir mizandır. Onun eliyle mizana akıl verilmiştir. " وَوَضَعَ الْمِيزَانَ " (ve vadaal-mîzane)

Rahman-7-8 "Mizanı(dengeyi) o koydu, sakın o dengeyi bozmayın" delildir. Mizanın iki gözü vardır: Birisi hikmet, ikincisi kudrettir. Mizanın iki tarafı vardır : Biri muktezayı ilahiyeye,

biri muktezayı halkıyye. İki kuvveti vardır: Biri irade-i ilahiyye, biri halkıyye kabiliyetlerinin muktezası. Mizanı adaletle koyup asla zulüm yoktur.

3-Akl-ı mead: Dine ve ahirete alakalı olan akıldır.

4-Akl-ı maas: Sırf dünya işlerine ait olan akıldır.

Misal: Güneş akl-ı evvel, feyzi ilm-i zattan alıp, güneşin suda görünmesi akl-ı küldür. Feyzi akl-ı evvelden alır. Akl-ı mead, suda görünen güneşin ziyası, su vasıtasıyla insan kalbine ahiret işlerini öğrenmek için gelen emir ve yasaklardır.

Akl-ı meadın bir gözü vardır. O da fikirdir. Fikir vasıtasıyla ayet ve hadisten ictihad hasebiyle zan ifade eder. Halkın itikadınca şer'i delillerden sayılır. Arifler ise sırf akl-ı evvelden almaları hasebiyle ulemâ-yi kat'idir. Bu makamda Bayezid-i Bistamî efendimiz rusüm alimlerine karşı:

أَخَذْتُمْ (ehaztüm) عَلِمْتُمْ مَيْتًا عَنْ مَيْتٍ ، أَخَذْنَا عَلِمْنَا عَنِ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ ilmeküm meyyiten an meyyitin , ahazna ilmeena anil-hayyillezi la yemûtü) "siz ilminizi ölüden ölüye , biz ise ilmimizi ölümüz diri olan Alahtan aldık" buyurmuştur. Akl-ı maas ise kitap ve sünnete müracaat etmeyip, sırf vehimleri kuvvetiyle aldıkları ilimdir. "قِيلَ"

الْخَسْرَاءُ سُونَ) kutilel-harrasûn) "Akıllarını vehm u hayale karıştıran felsefe hakimleri, avam cahilleri ve masonlar helak olsun." Zariyat - 10.

«Otuzuncu hadis

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَمَرَ طَنَةَ آدَمَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَكَيْلَهُ ثُمَّ أَخَذَهَا بَعْدَهُ ثُمَّ قَالَ هَكَذَا قَطَعَهَا بِيَدِهِ فَخَرَجَ فِي يَمِينِهِ كُلُّ نَفْسٍ طَيِّبَةٍ وَخَرَجَ فِي يَدِهِ الْأُخْرَى كُلُّ نَفْسٍ خَبِيثَةٍ ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ حَتَّى خَلَطَهَا فَلِذَلِكَ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَالْمُؤْمِنَ مِنَ الْكَافِرِ وَالْكَافِرَ مِنَ الْمُؤْمِنِ

"İnnellahe azze ve celle hammera tînete âdeme erbeîne yevmen ve leyleten sümme ahazaha ba'dehü sümme kâle hakeza kataaha biyedihî feharace fî yemînihi küllinefsin tayyibetin ve haraca fî yedihil-uhra küllü nefsin habisetin sümme şebbeeke beyne asabihi hatta halleta felizalika yuhricül-hayye minel-meyyiti vel-mü'mine minel-kafiri velkafira minel mü'mini "

Muhakkak Allah azze ve celle ademin çamurunu kırk gün kırk gece kudretiyle yoğurdu. Sonra çamuru ikiye taksim etti. Ademin sağ omuzundan tayyib nefisler çıktı. Sol omuzundan şakî nefisler çıktı. Bunları celal ve cemal parmakları ile karıştırdı. Onun için bir kafirden bir mü'min doğdu. Hazreti İbrahim gibi bir mü'min muvahhid doğdu. Bir mü'minden de bir kafir doğdu. Hazreti Nuhun evladı gibi. İmam Ahmed Müsned C 3 no : 311

Allah teala buyurdu :

وَأَذَقْنَا لِرَبِّكَ لِمَلَكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلَّالٍ مِنْ حَمًا مَسْتُونٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَتَقَعَتْ
فِيهِ مِنْ رُوحِي فَفَعَّوْا لَهُ سَاجِدِينَ

(ve zi kale rabbüke lilmelaiketi innî hâlikun beşeran min salsalin min hamein mesnûn feiza sevveytüühü ve nefahtü fihi min rûhî fekaû lehû säcîdîn) .." Rabbin meleklerle, dört unsurdan beşer halkedeceğim diyerek hitap etti." Hıcr 28, 29.

Ayet-i kerimedeki "حَمًا" hamein kelimesi kokmuş çamur,

"مَسْتُون" mesnûn üzerine döktüğü su, "صَلَّالٍ" salsalin hava vasıtasıyla kuruttu. Testi gibi ses vererek kuruması. Bunlar tesviye ve kemal bulduğunda "ruhumdan nefhettim" buyurdu. Ademin kırk gün amelîyatının hikmeti, hilafete layık bir vücut yaratmasıdır ki "خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ" (halakallahü Adeeme alâ suuretîr-rahman) Allah Ademi rahmanın suretinde yarattı "hilafetine delildir.

"وَعَلَى رُوحِهِ وَعَلَى أَرْوَاحِ أَهْلِ بَيْتِهِ"

(vealâ rûhîhi ve al'â ervahı ehli beytihi) Ruh: Hakikat-i Muhammediyyenin hayat isminin mazharıdır. Bütün peygamberlerin, velilerin ve mü'minlerin ruhları, onun nurundan yaratılmıştır.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ

جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهَدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(vekezalike evhayna ileyke ruhan min emrina ma kunte tedrî mel kitabü velel-imanü velakin caalnahü nûran nehdi bihi men neşâü min ibadina veinneke letehdî ila sıratın

müstekîm) Yani "Sana hayat sıfatımızdan ruh-u azamî vahyettik. Bu ruhu nurla aydınlattık. Senin vasıtanla dilediğimiz kullara hidayet ederiz. Halbuki ruh ve nur verilmezden önce kitap ve iman bilmezdin. Zira sen ama-i rububiyyette şey'iyyetüş-şüyundun. İlimimde sabit idin. Sonra sende hidayet etmek ruh-u azamî vahyettim. Şey'iyyet-i vücutta alemlere rahmet oldun. Ki lahût, ceberût, melekût, misal, mülk alemlerini elinde muşahhar kıldım. Ademin ruhu ruhundan bir nefhadır. Dünyada ve ahirette senin ruhun ve nurun hakimdir. "يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا"

(yevme yekumurruhu vel melaiketü saffen) Nebe'-38 Ruh ve melekler saf saf olup durduğu gün... ayeti delildir. Mahşerde şefaati kübra senindir. Makamın mahmuddur. Bütün kainat sana hâmidir. Sen de benim ahadiyyet-i zatıma hâmidisin. Ben mahmudum. Vücutta ben asılım, sen fer'isin. Marifette sen asılısın, ben fer'iyim. Sen bilinmeyince ben bilinmem." Şûra-52.

"إِنَّكَ مَيِّتٌ وَأِنَّهُمْ مَيِّتُونَ" (inneke meyyitün ve inehüm meyyitün)

"Sen de ölüsün, onlar da ötüler." Zümer-30. Bu ayet-i celile ama-yı rububiyyete aittir.

Halbuki : وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا (vela tahsebennellezine kutilû fi sebilillahi emvate) Siz Allah yolunda öldürülen şehidlere ölü demeyin." Acaba onlar yerler içerler mi? sualine cevaben :

بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (bel ahyäün inde rabbihim yürzekûn)

"Onlar diridir, rableri nezdinde rızıklandırılmışlardır".

Acaba rızıklanmış olduklarına malumatları var mıdır? Sualine cevaben: " فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ " (ferihîne bima âtâhümüllahü min fadhlihî) "Onlar, Allahın verdiği nimetlere ferah ve sürurdadırlar." Al-i İmran 169, 170.

" يَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي " (yes'elûneke anirruhi kulirruhu min emri rabbî) "İsrailoğulları alimleri hazreti rasûle ruhdan sordular. "Habibim, ruh emir alemindedir." İsra 85. Yani senin ruh-u azamından şahıslara mukayyed olarak tecelli eder. Zatını bilmek onlarca malum değildir. Fiileri ve sıfatlarıyla bilinir. Bir hastada fiil tasarrufu kalkar. Uykuda sıfat tasarrufu da kalkar.Ruhun mevcut olduğuna delildir.

Otuzbirinci hadis

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَخْلُقْ بِيَدِهِ إِلَّا ثَلَاثًا وَقَالَ لِسَائِرِ الْأَشْيَاءِ كُنْ فَكَانَ خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ وَآدَمَ وَالْفِرْدَوْسَ بِيَدِهِ وَقَالَ لَهَا وَثَاتِي وَجَلَالِي لَا يُجَاوِرُنِي فِيكَ بِخَيْلٍ وَلَا يَشُمُّ رِيحَكَ دِيوُثُ

(innellahe teala lem yahluk biyedihii illa selasen : ve kâle lisaiiril-eşyai kün fekane, halakallahül-kaleme ve ademe vel firdevse biyedihii ve kale leha ves'etî ve celalî lâ yücavirunî fîke bahîlün ve leyeşşümmü rîhaki deyyûsün)

Yani "Cenab-ı Allah teala bütün eşyayı "kün" kelimesiyle icadetti. Fakat üç eşyayı ki 1-Kalem-i alâ, 2-Hazret-i ademin vücudu unsurîsi, 3-Firdevs-i alâyı kudret eliyle yarattı: Firdevs-i alâ'ya buyurdu ki "izzet ve celalime kasem ederim ki, iki çeşit insanı sende iskan edip daim yaklaştırmam 1-Cimri, 2-Deyyus ki, ailesini namahremden korumaz ve cennetin kokusunu duyamaz." Kenzü'l-ummal C -6 no: 15135

Bu hadis-i şerifin esrarı :

وَعَلَى نُورِهِ وَعَلَى أَنْوَارِ أَهْلِ بَيْتِهِ بَعْدَهُ تَجَلِّيَاتِ الْأَنْعَالِيَّةِ

(ve laâ nûrihî ve alâ envari ehli beytihi biadedi tecelliyatil-ef'aliye) Allah teala buyurdu :

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ
الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ
زَيْتُهَا يُضِيءُ، وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ

(Allahü nûrussemavati vel-ardı meselü nûrihi kemişkâtin fi hä mısbah elmısbahu fi-zücacetin ezzücacetü keenneha kevkebün düriyyün yûkadü min şeceratin mübaraketin zeytûnetin la şerkiyyetin vela garbiyyetin yekadü zeytüha yüdüü ve lev lem temseshü nar nurun ala nur yehdillahü linurihi men yeşa) "Cenab-ı Hak yeri ve gökleri hakikat-i Muhammediye nuruyla aydınlatır. Onun nurunun misali mişkât yani fener demek sadr-ı Muhammedî, zücade kalbi Muhammedî, mısbah zat-ı nefse koyduğu nur, zahir nübüvvetinin nuru, kainata parlak yıldız, onun ziyası mübarek şecere olan hazreti İbrahîmdir. O zat yahudi olup da yahudiler gibi batıyı, hristiyan olup da hristiyanlar gibi doğuyu kendine kıble edinmedi. Fakat Kabeyi bina edendir. Hazreti Rasûl gönderilmese bile o batınî nübüvvetiyle nurun ala nurdur. Fakat zahiri nübüvvetiyle Cenab-ı Hakkın dilediğine hidayet eder." Nur-35. Bu ayette beş nur buyurdu : 1- Zat-ı nefsi, asıl nur. 2-Amelî nur, 3-Vucudî nur, 4-Bedenden çıkış nuru ki, mercii nurdur. Şimdi Ademin unsuru tamam olduğunda "

فَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي (fenefahütü fihi min rûhi) "ruhumdan ona üflediğimde .." Hıcr-29 ayetinin beyanı üzere Ademin kalbinden hakikat-i Muhammediye tarafına gelen nur beşincidir. Hakikat-i Muhammediyeye değişik kapılar açılır. Başlıca iki kapı açılır :

1-İlim kapısı : "إِنَّا مَدِينَتُ الْعِلْمِ وَعَلَيْهَا بَابُهَا", ene medinetül - ilmi ve aliyyün babüha "Ben İlim şehriyim, kapısı Hz. Alidir" buyurmuştur.

2-Ali kapısı : "لَا فَتَى إِلَّا عَلِيٌّ لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفِقَارِ" (la feta illa aliyyün la seyfe illa zülfikar) sözüyle kadrini isbat etmiştir. İlim şerefi iki çeşittir:

1-Zahir ilim ki, bütün zürriyeti ve evladları bu ilimde ortaktır. Her insan idrak eder. Zahir ilim o kalbde bir kuvvettir. Hayvanlar bu zahir ilminden mahrumdur ki, kullukla mükellefiyetleri yoktur. Geometri ilmi, tıp, astronomi, aritmetik, şeriat, bütün sanatlar, ziraat, ticaret gibi bunların hepsi zahir ilmidir.

2-Batın ilmi: Her kişi idrak edemez. O gayet azizdir. İlmin sebepleri üçtür :

1-Beş duyu: Beş zahiri ve beş batınîdir. Bunlar vasıtasıyla gökteki yıldızların devir ve hareketlerini bilir. Denizde balıkları, havada kuşları avlar. Atom ilmi, radyo ve tayyareler gibi diğer fenler de dahildir.

2-Akl-ı selim: Bütün fenleri aklın fikir kuvvetiyle idrak eder.

3-Haber-i sadık: Ki, şeriat ilmidir. Zahirî ilimler, bütün müctehidlerin ilmi haber-i sadıkta dahildir. Bu ilme tefsir birrivaye denir. İlm-i batına da te'vil biddiraye denir. Te'vil biddiraye. Te'vilat-ı necmiye, Şeyh-i Ekberin fütûhâtı v.s.dir. Şeyh-i Ekber bu ilmin nihayeti olmadığını; تَعَتْ كُلُّ

حَرْفٍ بَحْرًا لَا سَاحِلَ لَهَا (tahte külli harfin bahrun la sahil leha) yani "Kur'anın her harfinin altında sahiliz derya vardır" buyurmuştur. Şu halde Kur'anda yirmisekiz harf